

Az ásványok áttekintése
Hunfalvy János „A magyar birodalom természeti
viszonyainak leírása” című műve
harmadik kötetében

DR. BOGNÁR LÁSZLÓ

A könyv 22 oldalon foglalkozik az ásványok előfordulásainak összesítésével, természetesen a kor szakmai ismereteinek megfelelően.

Ne felejtjük el: ekkor 1865-öt írtunk; a Dana-féle ásványrendszertan 4. kiadása (1854) és a Szabó József által írt *Ásványtan* 1. kiadása (1861) óta csak néhány év telt el.

Hunfalvy azzal kezdte az ásványokról szóló áttekintését (annak ellenére, hogy lábjegyzetben megemlíti Szabó József: *Az ásványtan alapvonalai* [1861] című könyvét is), hogy az ásványok felsorolásában „a divatozó ásványtani rendszerek közül egyet sem követhetvén, legczélszerűbbnek véltem azokat két főosztály, t. i. a **fémesek és nem-fémesek** osztályai alá foglalni s a nem-fémes ásványokat csak a következő három csoportra osztani: **éghető ásványokra, ék-kövekre és közönséges kövekre.**”

Fentiek előrebocsajjtásával nézzük meg mai szemmel, a jelenlegi ismereteink birtokában a szerző által ásványként megjelölt anyagok összehasonlítását a ma is érvényes ásványfajokkal.

A lelőhelyek felsorolásától és kritikai értelmezésétől eltekintենék, azok többszörös átnevezésének és etimológiájának, magyarázatának terjedelmes volta miatt!

Jelmagyarázat:

(köz) = kőzet

= mai megfelelője (ásvány, kőzet vagy egyéb kifejezés)

Félkövér karakter = a könyv eredeti fő címszavai; vagy ma érvényes ásványfaj-nevek.

Dőlt karakter = a könyv zárójeles szinonim címszavai; vagy ma is használatos egyéb meghatározások, nevek.

1. Nemfémek ásványok

A.) Éghető ásványok.

Anthracit = (köz) kemény, fényes feketeköszén.

Barnaszén = (köz) köszén.

Borostyánkő v. **borostyán** = fosszilis fenyőgyanta.

Feketeszén = (köz) köszén.

Földviasz (*ozokerit*): (köz) nagy-molekulaszámú szénhidrogének keveréke.

Földszurok (*hegyi kátrány, hegyi balzsam, földolaj, kőolaj, asphalt, naphta, bitumen, petróleum*): (köz) valamennyi elnevezés szénhidrogén vagy szénhidrogén-származék.

Retinit = (köz) 1.) szurokkő; 2.) retinaszfalt; 3.) kopalit; 4) borostyánkősavat nem tartalmazó fosszilis gyanták csoportneve.

Scheererit = (köz) paraffinviasz-féleség.

B.) Ékkövek (drága- és díszkövek s gránátfélék.)

Ágát v. **agát** = *achát*; mikrokristályos, sávosan színezett **kvarc**-változat.

Alabastrom = finomszemcsés tömött **gipsz**, ma is érvényes ásványfaj.

Amethiszt = *ametszt*, lila **kvarc**-változat.

Axinit = gyűrűs triklin szilikátok csoportja: **ferroaxinit**, **magnezioaxinit** és **manganaxinit** tagokkal.

Chrysopras = **krizoprász**; almazöld kalcedon, amely finomszemcsés **kvarc**-változat.

Chrysotil = *krizotil*, összefoglaló név a **klino-**, **orto-** és **parakrizotil** ásványfajokra.

Czirkon = **cirkon**; ma is érvényes ásványfaj.
Diaspor = **diaszpor**; ma is érvényes ásványfaj.
Dichroit (*hiuzzafír*): = kék **cordierit**, vagy kék **korund**.
Epidot = **epidot**, ma is érvényes ásványfaj.
Gránát = (*csehgránát* = vérvörös **pirop**, *vastimgránát* = **almandin**) ma a szabályos kristályrendszerű szigeteszilikátok csoportját jelenti, amelyben jelenleg több mint 15 ásványfaj ismert.
Hauynit: = **hauyn**; ma is érvényes ásványfaj.
Jácint = jácint vagy hiacint; jácintpiros **cirkon** változat.
Jászpis és **Vérfászpis** (*heliotrop* = vörös hematitpöttyös kalcedon) = *jáspis*; vasoxidtól színezett vörös, sárga vagy barna mikrokristályos **kvarc**.
Kalcedon = *kalcedon*; mikrokristályos **kvarc**változat.
Karneol = barnászvörös vagy vérvörös *kalcedon*, mikrokristályos **kvarc**változat.
Keresztkő = több jelentése ismert: 1) **harmotom**, 2) **szaurolit**, 3) **andaluzit** keresztalakú zárvánnyal, melyet kiasztoltnak is neveznek.
Kékkő = **kalkantit**, ma is érvényes ásványfaj.
Korund = **korund**, ma is érvényes ásványfaj.
Márvány = (köz) kristályos metamorf mészkő.
Obszidián = (köz) vulkáni kőzetüveg, leginkább fekete és vörös színekben.
Oniksz = *ónix*; világos és sötét párhuzamos rétegekből álló *kalcedon*, azaz mikrokristályos **kvarc**változat.
Opál = víztartalmú amorf szilíciumdioxid; **opál**, ma is érvényes ásványfaj.
Nemesopál = színjátészó (opalizáló).
Félopál = tisztátalan vagy közönséges.
Faopál = opálosodott fa.
Hyalith = hialit; üvegszerűen átlátszó.
Hydrophan = vízbe mártva átlátszóvá váló.
Jászpopál = jászopál, vasásványoktól erősen vörösre festett.
Kasolong = porcelánfehér, gyöngyházfényű, félig-átlátszó vagy matt.
Ungvárit vagy *chloropál* (= kloropál) = **nontronit** és **opál** keverék vagy **nontronit**.

Pleonast = *pleonaszt*; ferrovas tartalmú **spinell**.

Spinell = **spinell**, ma is érvényes ásványfaj.

Szardoniks = *szárdonix*; fekete-vörös sávos *achát*; mikrokristályos **kvarcváltozat**.

Szerpentin = rétegszilikátok egyik csoportja vagy a szerpentinít kőzet.

Topáz és Hegyikristály = **topáz** ma is érvényes ásványfaj, hegyikristálynak a víztiszta kristályos **kvarcot** nevezzük, a 19. században azonban a sárga színű (citrin) **kvarcváltozatokat** gyakran **topáznak** vélték és viszont (pontosabb ásványtani meghatározás nélkül!).

Füsttopáz = citrin; sárga **kvarc**.

Úgynevezett máramarosi gyémánt = hexagonális dipiramisos termetű **kvarc**.

Közönséges hegyikristály, bányavirág = víztiszta, optikai minőségű **kvarc**.

Turmalin = trigonális kristályrendszerű boroszilikátok csoportja.

Uvarovit = **uvarovit**, zöld színű Cr-tartalmú gránát, ma is érvényes ásványfaj.

Vezuvián = **vezuvián**, ma is érvényes ásványfaj.

C.) Közönséges kövek és földek

Adulár (*jégpát*; valószínűleg víztiszta átlátszó *adulár* kristályok) = álrombos **ortoklász**.

Agalmatolith (*Biharit?*; helyi elnevezése egy keverékkőzetnek) tömött **pirofillit** vagy **talk**.

Agyagfélék (köz) főleg agyagásványokból álló keverékkőzet.

Bol vagy *pecsét föld* = bolus; Fe-hidroxidoktól sárgára vagy barnára festett agyag.

Fazekas- és pipaagyag = agyagásványokból álló keverékkőzet.

Féjéragyag (*Cimolit* = helyi elnevezése egy fehér színű agyagnak).

Kalló föld vagy *szappanföld* (*Smektit*) = uralkodóan szmektitből álló agyag.

Nyirok = kőzetmállás során keletkezett talaj, sok agyagásványval.

Pallérföld (Trippel) = 1) diatomaföld = kovaföld; 2) szarukő, ill. kovás mészkő karbonáttartalmának ellenállása nyomán képződött könnyű, porózus kovaközet.

Porzellánföld (Kaolin) = **kaolinit**; ma is érvényes ásványfaj.

Sárgaföld (Melinit) = Fe-hidroxidoktól sárgára festett agyag.

Zöldföld (Seladonit = szeladonit; ma is érvényes ásványfaj).

Albit (*Periklin* = többnyire ikres **albit**, *Tetartin* = **albit**) = **albit**, ma is érvényes ásványfaj.

Allophan = **allofán** (= víztartalmú amorf alumoszilikát), ma is érvényes ásványfaj.

Ammoniatimsó (*Tschermigit*) = **tschermigit**, ma is érvényes ásványfaj.

Analcim = **analcim**, ma is érvényes ásványfaj.

Anhidrit (*Karstenit*) = **anhidrit**, ma is érvényes ásványfaj.

Anthophyllit = **antofillit**, ma is érvényes ásványfaj.

Apatit = ma ásványcsoportnév, de általánosságban a **fluorapatit** megnevezésére is használják.

Apophyllit = **apofillit**, ma is érvényes ásványfaj.

Augit = **augit**, ma is érvényes ásványfaj.

Barnapát = 1) **ankerit**, 2) **dolomit**, vagy 3) **sziderit**
rostos barnapát (Manganocalcit) = 1) Mn(II) tartalmú **kalcit**
vagy 2) Ca-tartalmú **rodokrozit**.

Biharit = (kőz) helyi elnevezés mely klorit- és szerpentinásványok keveréke.

Borsókő (*Pisolith* = pizolit) (kőz) = apró gömbhéjas **aragonit**-vagy **kalcit**kiválás.

Bronzit = 1) Fe(II)-tartalmú **ensztatit** vagy 2) **clintonit**, ma is érvényes ásványfaj.

Büdömsész = záptojás szagú (kénhidrogén tartalmú) **kalcit** vagy mészkő.

Chabasit = **kabazit**, ma is érvényes ásványfaj.

Chlorit = **klorit**, rétegszilikátok összefoglaló neve.

Chloritcsillám = **kloritcsillám**, rétegszilikátok összefoglaló neve, jellegzetes hasadással.

Coelestin = **cölesztin**, ma is érvényes ásványfaj.

Comptonit = a **thomsonit** ásványfaj elavult neve.

Cseppkő = csepegő vízből kiváló kalciumkarbonát, lehet sztalaktit (függő) és sztalagmit (álló).

Csillám = rétegszilikátok összefoglaló neve, jellegzetes hasadással
Kálicsillám = **muszkovit**, ma is érvényes ásványfaj.
Lithioncsillám = lítiumcsillám = **lepidolit**, ma is érvényes ásványfaj.
Magneziacsillám = *magnéziumcsillám* = 1) **flogopit**; 2) **biotit**, ma is érvényes ásványfajok.

Csiszolópala = (köz) csiszpala, diatómaföld vagy tripoli.

Desmin = *dezmin* = a **sztilbit** ásványfaj régebbi neve.

Digenit = **digenit**, ma is érvényes ásványfaj.

Dillnit = helyi elnevezése a fluor-gazdag **zunyit** ásványfajnak.

Diopsid = **diopszid**, ma is érvényes ásványfaj.

Dolomit = ma is érvényes ásványfaj és egyben a **dolomit** ásványból álló kőzet neve is.

Ékmész vagy szegmárگا = Tutenkalk, Tutenmergel = (köz) egy márgaváltozat.

Enargit = **enargit**, ma is érvényes ásványfaj.

Epistilbit = **episztilbit**, ma is érvényes ásványfaj.

Fedőpala = (köz) házak fedésére alkalmas agyagpala, szürke, fekete vagy vörös színben **Felsőbányit** = **felsőbányait**, ma is érvényes ásványfaj.

Folypát (fluorit) = **fluorit**, ma is érvényes ásványfaj.

Földpát (közönséges) = kőzetalkotó tektoszilikátok fontos csoportja.

Földpát (üveges, Sanidin) = **szanidin**, ma is érvényes ásványfaj.

Gipsz = **gipsz**, ma is érvényes ásványfaj.

Glaubersó = **mirabilit**, ma is érvényes ásványfaj.

Gmelinit = **gmelinit**, ma is érvényes ásványfaj.

Grafit = **grafit**, ma is érvényes ásványfaj.

Grammatit (tremolit) = **tremolit**, ma is érvényes ásványfaj.

Gyöngykő (perlit, Sphaerulit) = (köz) = perlit.

Haidingerit = **haidingerit**, ma is érvényes ásványfaj.

Hajsó (vastimsó, Halotrichit, Keramohalit) = hajszerűen szálas 1) **epzomit**; 2) **alunogén**; 3) **kósó**; 4) **halotrichit**;
vastimsó = 1) **halotrichit**; 2) **voltait**,

- halotrichit** = ma is érvényes ásványfaj,
keramohalit = **alunogén**.
- Hegyszappan** (*Smelit*) = (kőz) feketés, vastartalmú, zsiros tapintású puha agyag.
- Hegyitej** = puha, fehér **kalcit** barlangi kiválásokban.
- Hidraulai mész** = (kőz) hidraulikus mész valószínűleg van természetes előfordulása.
- Hypersthen** (*Paulit*) = *hipersztén* = 1) **ensztatit** vagy 2) **ferroszil**.
- Ikrakő** = (kőz) halikra nagyságú gömböcskékből összeálló mészkő.
- Keserúpát** = ? valószínűleg **dolomit** (CaMgCO_3) összetételű kristályos anyag.
- Keserűsó** = **epsomit**, ma is érvényes ásványfaj.
- Kén** = **terméskén**, ma is érvényes ásványfaj.
- Kollyrit** (?) = víztartalmú amorf alumoszilikát = **allofán**, ma is érvényes ásványfaj.
- Kova** vagy **tűzkő** = a **kvarc** mikrokristályos változata.
- Kovagyöngy** = (kőz) vélhetőleg a *Perlkiesel* magyarítása = *fiorit* = 1) gyöngyházfényű gömbös, cseppkoves opál konkréciók; 2) kovaszinter.
- Kovapala** = (kőz) tömött, fekete v. szürke, néha vörös- vagy barna palás **kvarc**, agyaggal, mészkővel, vasoxiddal, szénnel kevert. Ismertebb változata a *ludit*, vagy *próbakő*, melyen az aranypróbát végzik.
- Kovatuff** = *kovatufa*, *gejzirit* = (kőz) meleg forrásból, gejzirekből lerakódó laza kovás kőzet.
- Kölen** = *kölen*, *azbeszt* = szálas megjelenésű ásványok összefoglaló neve.
- Kősó** = vagy **halit**, ma is érvényes ásványfaj.
- Köszörűkő** = (kőz) csiszolásra, köszörülésre alkalmas kvarchomokkő.
- Kövelő** = **nakrit**, ma is érvényes ásványfaj, de lehet, hogy más agyagásványt is neveztek így.
- Kövesült fa, fakő** = (kőz) kovásodott fa; *gyurtyánkő* = ennek helyi elnevezése (Ipolytarnóc).
- Kvarcz** = **kvarc**, ma is érvényes ásványfaj.
- Labrador** = *labradorit*, a plagioklász-földpát sor egyik tagja.

Laumonit = **laumontit**, ma is érvényes ásványfaj.
Leonhardt = részben dehidratált **laumontit**, ma is érvényes ásványfaj.
Leucit = **leucit**, ma is érvényes ásványfaj.
Malakolit = **diopszid**, ma is érvényes ásványfaj.
Malomkő = (köz) olyan homokkő vagy kvarcit, amely alkalmas malomkőnek.
Mangánkova (*veres-, Rhodonit*) = **rodonit**, ma is érvényes ásványfaj.
Menilith = sárgásbarna vagy szürke, szennyezett **opál**.
Mesitin = *mezitin* vagy *mezitit* = Fe(II)-tartalmú **magnezit**.
Mészkéreg (*kalksinter*) = (köz) mészkő.
Mészpát (*calcit*) = **calcit**, ma is érvényes ásványfaj.
Mészpát (*villósavas*) = *phosphorsäurer Kalk* = az *apatit* (= ásványcsoport) akkoriban is rossz magyarítása, nem villósavas mészpát, hanem villósavas (vagy vilsavas) mész lett volna a „jó”.
Mésztuff (*Travertinó*) = (köz) mésztufa, édesvízi mészkő.
Metszésre alkalmas mészkő = kőfaragásra alkalmas mészkő.
Natrolith = **nátrolit**, ma is érvényes ásványfaj.
Ochran = *okker* = (köz) fénoxidok keverékköze, melyet többnyire festékként használnak.
Oligoklász = a plagioklász-földpát sor egyik tagja.
Olivin = kőzetalkotó rombos szilikátok csoportja, de gyakran a csoport egy-egy tagját jelöli.
Paulit = *hipersztén* = 1) **ensztatit** vagy 2) **ferroszilit**.
Pegmatolith = az **ortoklász** elavult elnevezése.
Pholerit (**Nakrit**) = **nakrit**, ma is érvényes ásványfaj.
Plasma = zöld *kalcedon* vagy *jáspis*; mindkettő mikrokristályos kvarcváltozat.
Rhaeticit = *rhaeticit* = a **kianit**, ma is érvényes ásványfaj elavult helyi elnevezése.
Salétrom (Káli-, Nitrit) = kálsalétrom vagy **nitrit**, ma is érvényes ásványfaj.
Sillimanit = **sillimanit**; ma is érvényes ásványfaj.
Stilbit = **sztilbit**, ma is érvényes ásványfaj.

Strontianit = **stroncianit**, ma is érvényes ásványfaj.
Sugárkő (*Actinolith*) = **aktinolit**, ma is érvényes ásványfaj.
Súlypát (*Baryt*) = **barit**; ma is érvényes ásványfaj.
Szajbélyit (*bórsavas mészpátféle ásvány*) = **szaibélyit**; ma is érvényes ásványfaj.
Szalonnakő (*Steatith*) = tömött **talk**, ma is érvényes ásványfaj.
Szarukő = szürkésfekete tömött kalcedon, = mikrokristályos **kvarc**.
Szarutünle (*közönséges Amphibol*) = **hornblende** = amfibol csoportnév.
Széksó = *sziksó* = **nátron**, ma is érvényes ásványfaj.
Szurokkő = (köz) vulkáni kőzetek üveges, szurokra emlékeztető megjelenésű változata.
Tajtkő = *tajtékkő* = **szepiolit**, ma is érvényes ásványfaj.
Timsó és timsókő (*Alunit*) = **timsó** = összefoglaló név, egy- és háromértékű kationok szulfátja; **timsókő** = **alunit**, ma is érvényes ásványfaj.
Trassféle cement = (köz) habköves tufa, amely hidraulikus cement alapanyag.
Vaskova = **kvarcváltozat hematitzárványokkal**.
Websterit (*Aluminit*) = **aluminit**, ma is érvényes ásványfaj.
Wherlit = (köz) ultrabázisos mélységi magmás kőzet.
Wodankéneg = a *Wodankies* magyarítása, **gersdorffit**, ma is érvényes ásványfaj.
Wollastonit (*táblapát*) = **wollastonit**, ma is érvényes ásványfaj.

II. Fémek

Arany = **termésarany**, ma is érvényes ásványfaj.
Arszén = **termésarszén**, ma is érvényes ásványfaj.
Arszénkéneg = az arzén-szulfid ásványok: **realgár** és **auripigment** összefoglaló neve.
Arszénvirág (Arszenit) = 1) **arzenolit**; 2) **farmakolit**, ma is érvényes ásványfajok.
Arszénezüsttünle = **proustit**, ma is érvényes ásványfaj.
Arszénvaskéneg (*Arszenopyrit*) = **arzenopirit**, ma is érvényes ásványfaj.

Kénarszénvas (Mispikkel) = **arzenopirit**, ma is érvényes ásványfaj.

Sárga arzénkéreg (Auripigment) = **auripigment**, ma is érvényes ásványfaj.

Arzénkéreg (Pitticit) = **pitticit**, ma is érvényes ásványfaj.

Nikkelarszénkéreg (Gersdorffit) = **gersdorffit**, ma is érvényes ásványfaj.

Glaukodot = **glaukodot**, ma is érvényes ásványfaj.

Pharmakolit = **farmakolit**, ma is érvényes ásványfajok.

Senarmontit = **senarmontit**, ma is érvényes ásványfaj.

Veresarszéntütle (Realgár) = **realgár**, ma is érvényes ásványfaj.

Bismut = **termésbismut**, ma is érvényes ásványfaj.

Bismutfény (Bismutkéreg, Bismutin) = **bismutin**, ma is érvényes ásványfaj.

Bismutporva (Wismutocker) = 1) **bizmit**, ma is érvényes ásványfaj, vagy 2) bizmutoxidok és karbonátok gyűjtőneve.

Rézhányit (bismutéleg-kéreg) = **cosalit**, vagy cosalit-szerű szulfosók keveréke.

Chromércz = **kromit**, ma is érvényes ásványfaj.

Ezüst = **termésezüst**, ma is érvényes ásványfaj.

Amalgám (ezüst-arany) = Hg-tartalmú **termésezüst**, de Au-tartalmú is lehet.

Ezüstfakóércz = **freibergit**, ma is érvényes ásványfaj.

Üvegércz (ezüsfény, ezüstkéreg, Argentit) = **argentit**, ma is érvényes ásványfaj.

Kákásüvegércz (piskolcz- és réztartalmú ezüstkéreg, Freieslebenit) = **freieslebenit**, ma is érvényes ásványfaj.

Ridegüvegércz = *ridegezüstérc* = **stefanit**, ma is érvényes ásványfaj.

Chlorezüst = *Kerat* = *ezüstklorid* = **klórgirit**, ma is érvényes ásványfaj.

Kengottit = **miargirit**, ma is érvényes ásványfaj, vagy amorf arzénoxid.

Piskoczezüstércz (Discrasit) = **diszkrazit**, ma is érvényes ásványfaj.

Polybasit (Eugenfény) = **polibázit**, ma is érvényes ásványfaj.

Szelénrészüst (Eukairit) = **eukairit**, ma is érvényes ásványfaj.
Horgany = cink = **terméscink**, ma is érvényes ásványfaj.
Gálma = 1) **smithsonit**, 2) **hemimorfit**; ma is érvényes ásványfajok.
Horgpát (Smithsonit) = **smithsonit**, ma is érvényes ásványfaj.
Horgkéneg (horggálicz, Antimonit, Stibnit, Goslarit) = **antimonit**, ma is érvényes ásványfaj, a **goslarit** szintén érvényes ásványfaj; valószínű, hogy a -kéneg szóvég az **antimonit**, azaz a szulfid összetételre, míg a -gálicz szóvég a szulfátra utal, és ez a **goslarit**.
Horgtünle (Sphalerit) = **szfalerit**, ma is érvényes ásványfaj.
Kénéső = **terméshigany**, ma is érvényes ásványfaj.
Czinnóber = **cinnabarit**, ma is érvényes ásványfaj.
Kénéső-fakőércz (Tetraedrit, Schwazit) = a **tetraedrit** ma is érvényes ásványfaj, a *schwazit* pedig a **tetraedrit** Hg-tartalmú változata.
Kobalt
Amoibit (Gersdorffit) = **gersdorffit**, ma is érvényes ásványfaj.
Arzénkobalt (Speisskobalt, Smaltit) = **skutterudit**, ma is érvényes ásványfaj, a *smaltin* vagy *smaltit* ennek arzén-hiányos változata.
Fénykobalt (Cobaltin) = **kobaltin**, ma is érvényes ásványfaj.
Kobaltvirág = **eritrin**, ma is érvényes ásványfaj.
Mangán
Hausmannit = **hausmannit**, ma is érvényes ásványfaj.
Hauerit = **hauerit**, ma is érvényes ásványfaj.
Barnakő vagy *lágymangánércz (Pyrolusit)* = **piroluzit**, ma is érvényes ásványfaj.
Kobaltmangánércz = **aszbolán**, ma is érvényes ásványfaj.
Kovamangán = (köz) főleg **birnessit**ből álló keverékkőzet.
Mangánpát (Málnapát, Dialogit, Rhodochrosit) = **rodokrozit**, ma is érvényes ásványfaj.
Mangántajt (rézmangánércz, Wad, Grorolith) = wad = rosszul kristályosodott, főleg Mn-oxidokból álló kőzet gyűjtőneve.
Mangántünle (Alabandin) = **alabandin**, ma is érvényes ásványfaj.

Partschin = mangángránát = **spessartin**, ma is érvényes ásványfaj.

Nikkel = **termésnikkel**, ma is érvényes ásványfaj.

Fejér nikkelércz (*Chloantit*) = Ni-dús, As szegény **skutterudit**, ma is érvényes ásványfaj.

Nikkelporva (*arszénsavas nikkeléleg*) = nikkelokker; **annabergit**, ma is érvényes ásványfaj.

Nikkelvirág (*Annabergit*) = **annabergit**, ma is érvényes ásványfaj.

Réznikkel (*veres arszénnikkel, Nickelin*) = **nikkelin**, ma is érvényes ásványfaj.

Ólom = **termésólom**, ma is érvényes ásványfaj.

Ólomcsillám (*Jamesonit*) = **jamesonit**, ma is érvényes ásványfaj.

Ólomércz (fehér és fekete, szénsavas óloméleg, *Cerussit*) = **cerusszit**, ma is érvényes ásványfaj.

Ólomércz (*barna és zöld, villósavas óloméleg, Pyromorphit*) = **piromorfit**, ma is érvényes ásványfaj.

Ólomércz (*sárga, molybdénsavas óloméleg, Wulfenit*) = **wulfenit**, ma is érvényes ásványfaj.

Ólomércz (*veres, Krokoit*) = **krokoit**, ma is érvényes ásványfaj.

Ólomfény (*Galenit*) = **galenit**, ma is érvényes ásványfaj.

Ólomföld = földes, agyaggal kevert fehér ólomérc = **cerusszit**, ma is érvényes ásványfaj.

Ólomgelét <**glett**>= (köz) ólomoxid, a fazekas- (ólom-) mázak alapanyaga, régebben narancsvörös színűt használtak erős **mínium**tartalma miatt.

Ólomkéneg (*ólmogálicz, Anglesit*) = **anglesit**, ma is érvényes ásványfaj.

Ólomlazzur (*Linarit*) = **linarit**, ma is érvényes ásványfaj.

Féllazzur-ólom (*Celadonit*) = **kaledonit**, ma is érvényes ásványfaj.

Ólommézga = **plumbogummit**, ma is érvényes ásványfaj.

Ólomporva és *mínium* vagy *verespor* = **mínium**, ma is érvényes ásványfaj.

Johnsonit = (köz) 1) főleg **galenit**-tartalmú keverék, vagy 2) **vanadinit**.

Kerékércz (Bournonit) = **bournonit**, ma is érvényes ásványfaj
Leadhillit = **leadhillit**, ma is érvényes ásványfaj.
Nehézkő, tungkő (Scheelit) = **scheelit**, ma is érvényes ásványfaj.

Ón = **termésón**, ma is érvényes ásványfaj

Ónkéneg (Sztannin) = **sztannin**, ma is érvényes ásványfaj.

Piskolcz vagy **dárdany** = **termésantimon**, ma is érvényes ásványfaj.

Piskolczfakóércz (Schwarzgiltigércz) = 1) **stefanit**, 2) **tetraedrit**, ma is érvényes ásványfajok.

Piskolczércz (fehér-, Valentinit) = **valentinit**, ma is érvényes ásványfaj.

Piskolczfény (szürke piskolczércz, Antimonit) = **antimonit**, ma is érvényes ásványfaj.

Piskolczporva = antimonokker; sárga, antimonásványok porszerű mállástermékének összefoglaló neve, általában **cervantit** vagy **sztibikonit**.

Piskolcztünle (veres piskolczércz, Kermesit, Pyrantimonit) = **kermesit**, ma is érvényes ásványfaj.

Piskolczezüst = **diszkrazit**, ma is érvényes ásványfaj.

Piskolczezüst-tünle (piskolcz veres ezüstércz, Pyrgirit) = **pyrgirit**, ma is érvényes ásványfaj.

Tollércz (ólompiskolczércz, Heteromorphit) = **heteromorfit**, ma is érvényes ásványfaj.

Vaspiskolczércz (Berthierit) = **berthierit**, ma is érvényes ásványfaj.

Platina = **termésplatina**, ma is érvényes ásványfaj.

Réz = **termésréz**, ma is érvényes ásványfaj.

Brochantit (Heulandit) = **brochantit**, ma is érvényes ásványfaj; a *Heulandit* azonban tévedés lehet, mert a **heulandit** érvényes ásványfaj, azonban zeolit-szilikát, és nem is tartalmaz rezet!

Buratit (Aurichalcit) = elavult név; az **aurikalkit** a ma is érvényes ásványfaj.

Fakóércz (Fahlerz, Graugiltigerz, Schwarzgiltigerz, Tetraedrit) = **tetraedrit**, ma is érvényes ásványfaj.

Fekete rézércz (Kupferschwärze) = **tenorit**, ma is érvényes ásványfaj.

Lencseércz (arszénsavas rézércz, Lirokonit) = **lirokonit**, ma is érvényes ásványfaj.

Libethinit (villósavas rézércz) = **libethenit**, ma is érvényes ásványfaj.

Lunit vagy *lunnit* = **pszudomalachit**, ma is érvényes ásványfaj.

Malachit = **malachit**, ma is érvényes ásványfaj.

Smaragd-malachit (hasábos, Euchroit) = **eukroit**, ma is érvényes ásványfaj.

Olajércz (Olivinit) = **olivenit**, ma is érvényes ásványfaj.

Prasin = **pszudomalachit**, ma is érvényes ásványfaj.

Rézfény (Redruthit) = **kalkozin**, ma is érvényes ásványfaj.

Ezüstrézfény (Stromeyerit) = **stromeyerit**, ma is érvényes ásványfaj.

Rézgálicz (Chalkanthit) = **kalkantit**, ma is érvényes ásványfaj.

Rézindigó (Covellin) = **covellin**, ma is érvényes ásványfaj.

Rézkéneg (Chalkopyrit) = **kalkopirit**, ma is érvényes ásványfaj.

Rézlazúr (Azurit) = **azurit**, ma is érvényes ásványfaj.

Rézbársonyércz (Letsomit) = **cianotrichit**, ma is érvényes ásványfaj.

Rézsurokércz = (köz) keverékközet, amelyben réz-ásványok mellett **goethit** is van.

Réztajt (Tirolit) = **tirolit**, ma is érvényes ásványfaj.

Tarkarézércz (Bornit) = **bornit**, ma is érvényes ásványfaj.

Veres rézércz (Ziegelerz, Rothkupfererz, Cuprit) = **kuprit**, ma is érvényes ásványfaj.

Zöld rézércz (kovaréz, bányavirág, kovamalachit, Chrysokolla) = **krizokolla**, ma is érvényes ásványfaj.

Rézvirág (Chalcotrichit) = szálas, hajszerű megjelenésű **kuprit**, ma is érvényes ásványfaj.

Tellur = **terméstellúr**, ma is érvényes ásványfaj.

Tellurbiszmüt (Tetradymit) = **tetradimit**, ma is érvényes ásványfaj.

Tellur aranyezüst (Petzit) = **petzit**, ma is érvényes ásványfaj.

Tellur ezüst (Hessit) = **hessit**, ma is érvényes ásványfaj.

Tellur ezüstarany (Írástellur, Írásércz, és fehér tellur, Typit) = szilvanit, ma is érvényes ásványfaj.

Tellurezüstólom (fehér tellur, Sylvanit) = szilvanit, ma is érvényes ásványfaj.

Tellurporva (Tellurit) = tellurit, ma is érvényes ásványfaj.

Leveles tellur (Nagyágit) = nagyágit, ma is érvényes ásványfaj.

Títán.

Anatas = anatóz, ma is érvényes ásványfaj.

Ilmenit (vastartalmú títánércz) = ilmenit, ma is érvényes ásványfaj.

Izerin = titanit, ma is érvényes ásványfaj.

Rutil = rutil, ma is érvényes ásványfaj.

Titanit (Menakércz, Sphen) = titanit, ma is érvényes ásványfaj.

Vas.

Termésvas, Földi termésvas = termésvas, ma is érvényes ásványfaj.

Légi termésvas vagy meteorvas = meteoritokban előforduló termésvas, érvényes ásványfaj.

Vaskéneg (kéneg, Eisenkies, Schwefelkies, Kies, Pyrit) = pirit, ma is érvényes ásványfaj.

Sugáros vaskéneg (Markasit) = markazit, ma is érvényes ásványfaj.

Vasfény = hematit, ma is érvényes ásványfaj.

Vérkő (rostos veres vérkő, Glaskopf, Haematit) = hematit, ma is érvényes ásványfaj.

Veres agyagvaskő (Röthel) = (köz) vasokker, agyag és vasásványok keveréke.

Veres kovavaskő = vélhetően a roter Eisenkiesel = (köz) vaskova magyarítása, ez a selmeci (innen a helyi elnevezés) szinopel (cinopel), jászpisszerű anyag.

Agyagos gömbvaskő (Sphaerosiderit) = 1) sugaras, rostos sziderit, ma is érvényes ásványfaj; 2) (köz) agyagvaskő, tömött, kemény üledékes kőzet, agyagásványok és sziderit keveréke; 3) (köz) az előbbi kőzeten belül sziderites konkréciók.

Agyagvaskő és *barnavaskő* (Limonit) = (köz) limonit = főleg **goethit** tartalmú ásványtársulás.

Saskő vagy *csörgőkő* = olyan limonitos konkréción, amelyben apróbb kövek zörögnek.

Babércz = (köz) mészkőben előforduló apró pizolitos limonit.

Gyepvas = (köz) nedves talajban létrejött likacsos, laza, földesgumós limonitkonkréciók.

Mágnesvaskő = **magnetit**, ma is érvényes ásványfaj.

Mágneskéneg (*Pyrrhotin*) = **pirrhotin**, ma is érvényes ásványfaj.

Ankerit (*Rohwand*) = **ankerit**, ma is érvényes ásványfaj.

Vasvirág (*Arragonit*) = ágasbogas hófehér **aragonit**, ma is érvényes ásványfaj.

Vaskéreg (*Pitticit*, *Ganomatit*, *Eisensinter*) = 1) **pitticit**, ma is érvényes ásványfaj; 2) ganomatit = szennyezett **szkorodit**, ma is érvényes ásványfaj; 3) *Eisensinter* = **szkorodit** vagy **pitticit**, ma is érvényes ásványfajok.

Májvaskéreg = lásd vaskéreg.

Villósavas vaskéreg (*Diadochit*) = **diadochit**, ma is érvényes ásványfaj.

Vasszurokércz (*Stilpnosiderit*) = (köz) fénylő, salakszerű limonit.

Kapnicit = elavult, helyi elnevezése a **wavellit**, ma is érvényes ásványfajnak.

Vasgálicz (*Melanterit*) = **melanterit**, ma is érvényes ásványfaj.

Fekete vaskő (*Psilomelan*) = 1) **romanechit**, ma is érvényes ásványfaj, de nem vasásvány; 2) (köz) összefoglaló neve a kemény mangánoxidoknak.

Kékvaskő (*Vivianit*) = **vivianit**, ma is érvényes ásványfaj.

Vaspát (*Chalybit*, *Siderit*) = **sziderit**, ma is érvényes ásványfaj.

Tüvasércz (*Pyrrhosiderit*, *Göthit*) = **goethit**, ma is érvényes ásványfaj.

Vascillám = sok jelentéssel bír: 1) **hematit**; 2) **hematit**-változat; 3) **goethit**-változat; 4) **lepidokrokrit**-változat; továbbá lehet **vivianit** és **biotit** is.

Koczkáércz (*Pharmakosiderit*) = **farmakosziderit**, ma is érvényes ásványfaj.

Vasporva = *vasokker* = (köz) limonittal színezett festékföld.
Barna vasporva = *vasokker* = (köz) limonittal színezett festékföld.

Uranszurokércz (*Uranin*) = **uraninit**, ma is érvényes ásványfaj.

Vízólom (*Molybdaenit*) = **molibdenit**, ma is érvényes ásványfaj.

Felhasznált irodalom

Bognár László: *Ásványnévtár*. Budapest, 1995. – Átdolgozott újabb internetes kiadása (2007): <http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/ktk/aszvanynevtar/ch01s08.html>

Gémesi István Miklós: *A Kárpát-övezet ásványainak magyar bibliográfiája (1859-1951)*. Szeged, 1994.

Papp Gábor: Nyelvújítás kori ásványtani műszótáraink és szerzőjük, Kováts Mihály. = Fehér Béla (szerk.): *Az ásványok vonzásában. Tanulmányok a 60 éves Szakáll Sándor tiszteletére*. Miskolc, 2014. Herman Ottó Múzeum – Magyar Minerofil Társaság, 219-246. old.

Fehér B. (szerk.): *Az ásványok vonzásában. Tanulmányok a 60 éves Szakáll Sándor tiszteletére*. Herman O. Múzeum és Magyar Minerofil Társaság, Miskolc, (2014) pp. 219–246.

Szakáll Sándor (szerk.): *Minerals of the Carpathians*. Praha, 2002. Granit.

A helységnevek jelenkori eligazodásában az ajánlott segítség:

Sebők László: *Határokon túli magyar helységnevszótár*. Arany Lapok Kiadó, 1990.

